

кафедры и ее заведующего создается определенная традиция, а традиции не дают прерваться связи времен. Они держат в напряжении нашу память и обращают нас к живительным источникам вдохновения и оптимизма. Жизнь, творческая, научная и педагогическая деятельность Владимира Петровича несомненно является одним из таких источников и наш долг бережно беречь этот источник.

Проф. Лозовой В. О.

ИНДИВІДУАЛЬНІСТЬ ЛЮДИНИ ЯК РЕЗУЛЬТАТ ЇЇ УСВІДОМЛЕНОГО САМОРОЗВИТКУ

В період переходу людства від індустріальної цивілізації до постіндустріальної (інформаційної) змінюються й світоглядні парадигми. На зміну соціоцентризму приходять людиноцентризм, індивідоцентризм. Здійснюється процес становлення типу культури, який висуває в епіцентр людину як індивідуальність. Інформаційна цивілізація вимагає надзвичайної мобільності людини, здібної за час життя багато разів переміщатися із одного культурного, субкультурного простору в інший, нарощувати й реалізовувати свій технологічний потенціал.

Оновлення суспільства і людини пов'язано з переходом до ринкових механізмів господарювання, демократизації економічного та суспільного життя й вимагає зростання людської активності, самодіяльності. Перехід від неусвідомленого саморозвитку до вищих усвідомлених його форм (самовиховання, самовдосконалення) розглядається як закономірність становлення й розвитку на індивідуальному рівні. Зростання ролі самовиховання особистості в історичному аспекті розглядається як закономірність соціального прогресу.

Життєвий шлях є неповторним результатом взаємодії розвитку особистості й сучасної для неї культурно-історичної епохи. Індивідуальний життєвий шлях пролягає окремою незвіданою стежкою, яку торує людина під знаком власного «Я». Зрозуміти сутність людського буття, що полягає в постійному самовихованні, самовдосконаленні й служінні іншим людям, людству, завдання, яке стоїть перед кожною особистістю. У сучасних умовах вибір стратегій, моделей саморозвитку особистості стає більш усвідомленим, й незалежним від зовнішніх обставин.

Під усвідомленими формами саморозвитку розуміються соціальна адаптація, саморегуляція (як найбільш прості) та самовиховання, самовдосконалення (як більш складні). Ці форми саморозвитку особистості мають діяльнісно-забезпечувальну та ціннісну природу. Соціальна адаптація – активний у своїх вищих проявах творчий процес. Діяльність людини у колективі, як і будь-яка спільна діяльність була б не можлива без жертвності своїми особистими

інтересами на користь колективним, підкорюючись об'єктивним умовам спільної праці. Виділяють такі рівні соціальної (зокрема професійної) адаптації: від повної не адаптованості (неприспосованість до умов) через часткову пристосованість й пасивне сприйняття вимог суспільної організації, соціального середовища до активної адаптації, коли суб'єкт діяльності, відмінно засвоїв вимоги, реалізує власні творчі здібності та особистісний потенціал, оптимально поєднує власні інтереси з колективними, суспільними, й енергійно сприяє досягненню цілей колективу. Об'єктивний показник рівня адаптованості особистості – це продуктивність її діяльності, а в суб'єктивному плані – стан задоволеності нею.

Усвідомлені форми саморозвитку, особливо самовиховання, привертати увагу дослідників, починаючи з другої половини 50-х років, перш за все спеціальність психолого-педагогічного профілю. З другої половини 60-х років почали своє становлення й розвиватись філософсько-гносеологічний (Злотніков Ю. Я.) та філософсько-етичний (Степанченко А. М., Донцов І. А.) напрямки. У 70-ті роки на основі цих напрацювань отримав розвитку філософсько-соціологічний аспект дослідження процесів самовиховання. [Див. більш докладно 2.]

Саморозвиток особистості – явище багатоганне і тому його вивчення відповідно багатоганне. Відомо, що саморозвиток має стихійні й спонтанні (неусвідомлені) форми та усвідомлені, що цілеспрямовано використовуються. Вивчення перших вимагає зусиль як природничих наук про людину (генетика, фізіологія, психологія та ін.) так і гуманітарних (інтелектики, педагогіки, соціології та ін.). Другі, використовуючи механізми першого й удосконалюючи їх, набирають діяльнісного й ціннісного сенсів та пов'язані здебільшого з особистісними параметрами. Якщо українське художнє життя ХІХ ст. під впливом Ф. М. Достоєвського та Л. М. Толстого орієнтувалося на виявлення і демонстрацію духовно-ціннісної природи самовдосконалення особистості, тобто вдосконалення не тіла, а внутрішнього світу, душі, духу людини. Найбільш наочно це можна простежити в образотворчому мистецтві на прикладі автопортрета Т. Г. Шевченка. У ХХ ст. активність спрямовується на розв'язання матеріально-економічних проблем, суперечностей, фіксується увага на функціонально-інструментальній природі самовиховання, самовдосконалення особистості.

Процес самовдосконалення, самостворення особистості, вироблення програмованих здібностей, соціальних якостей здійснюється шляхом самопізнання, самооцінки, які є результатом соціального виховання й наповнені соціальним змістом, що реалізуються з позицій суспільного ідеалу розвинутої особистості, а також соціальних норм та вимог суспільної думки. Перш за все, шляхом усвідомленого, цілеспрямованого включення індивіда у відповідні багатофункціональні види діяльності, що допомагають закріпленню вмінь, які потребують діяльності, здібностей, навичок поведінки, професійних та соціальних якостей. Для накопичення, систематизації знань і розвитку інтелектуальної культури базисне значення має самоосвіта. Творча діяльність, набуття нових

здібностей об'єктивно неможливе без самоосвіти, самовиховання, самовдосконалення. Самовиховання, самоосвіта поки що залишається одним з найбільш важливих, але недостатньо використовуваних резервів у формуванні і розвитку особистості, активізації людського фактору.

Самовиховання пов'язане з потребою особистості у самовдосконаленні, самостворенні у відповідності з суспільним ідеалом. Ідеал розуміється як активна форма суспільної свідомості, що організує маси індивідуальностей для здійснення більш високих та значущих, у порівнянні з теперішніми, цілей і завдань. Особливу роль відіграють моральні ідеали та гуманні шляхи їх втілення у житті особистостей, громад, народів. Моральні ідеали переплітаються з ідеалами обов'язку, совісті, відповідальності. Ідеал виконує важливу роль у житті людей, як могутня духовна сила, здатна їх надихати у прагненні до кращого, мобілізувати сили людини у реалізації поставлених нею і суспільством цілей і завдань. Джерелом самовиховання є невідповідність, що виникає між ідеалами, соціальними (суспільними) вимогами та якостями, уміннями особистості щодо виконання певних соціальних ролей, функцій. Самовиховання зароджується у вихованні, стає його вищою формою, діючою силою у становленні та розвитку особистості. Виховання, як правило, орієнтоване на формування типового в людині, щоби ефективно вписуватись їй у конкретно-історичний соціум і з певної міри – розвиток особливого, індивідуальних властивостей, але в інтересах колективу, соціальної групи, громадськості, суспільства. Отже, самовиховання – детерміноване соціальними умовами, вільна цілеспрямована, активна діяльність особистості щодо вироблення і вдосконалення у себе духовних, соціальних, професійних якостей у відповідності до суспільного (соціального) ідеалу. Процес самовиховання охоплює три рівня: пізнавальний, оціночний та регулятивний. Зміст самовиховання розкривається через самопізнання, самооцінку й самореалізацію. Таким чином, саморозвиток особистості – індивідуальна активність, яка спрямована на розвиток, розгортання у собі того, що не усладковується й позначена властивостями, особистісними якостями, що мають відбиток особистісних зусиль, напруги, праці. Це послідовна реалізація біографічного проекту на розвиток потенціалу та спрямованості світоглядних орієнтирів особистості як індивідуальності [Див. більш докладно 3 – с. 109–127].

Розвиток самовиховної активності індивідів, що набирає інколи асоціальної, односторонньої орієнтації, може статись згубним як для самої особистості, так і для її оточення, суспільства. Тому необхідно постійно вивчати самовиховну практику з метою її корекції в інтересах особистості й суспільства. А самовиховання, самовдосконалення на основі суспільного ідеалу та біографічного проекту гуманістичного спрямування дає можливість особистості стати індивідуальністю.

Індивідуальність у науковій літературі розглядається як унікальна біосоціодуховна особистість з яскравим вираженням фізичних, соматичних, психічних властивостей, особистісних світоглядних якостей, здібностей, їх неповторна духовна своєрідність, що вирізняють конкретну людину серед

інших. Індивідуальність особистості визначає її духовний потенціал, що тісно пов'язаний зі свободою вибору та самовизначенням, усвідомленням необхідності самовдосконалення як здійснення власного біографічного проекту задля служіння людям, людству. Це самобутня, унікальна особистість, яка реалізується у вільній творчій діяльності, проявляється у самовизначенні, самовираженні, постійному самовдосконаленні. Тобто унікальне, неповторне підбиття родового, загальнолюдського в особистості.

Не існує підстав вважати, що духовний розвиток людини завершився сучасним її станом, оскільки людина – незавершена і, мабуть, приречена на нічний саморозвиток система й радикальна зміна її життєвої позиції є альтернативою її самознищення, так як є всі підстави стверджувати, що у сучасному її стані людина зовсім не є «вінцем творіння», й що мрія Ф. Ніше про «понад людину» буде реалізована, як тільки вона буде носієм не «волі до влади», а «волі до діалогу» з усіма, хто її оточує у світі, рівно як і з самою собою. У взаємодії з іншими людина стає здатною до самопізнання, самооцінки, саморозвитку. Життєвий досвід видатних особистостей свідчить як вони завдяки постійній роботі над собою ставали індивідуальностями і служили своєму народу. Про винятковість, неповторність кожної людини писав у свій час Євген Євтушенко.

Людей неинтересных в мире нет,
Их судьбы как истории планет,
У каждой все особое, свое,
и нет планет, похожих на нее.

А если кто-то незаметно жил
и с этой незаметностью дружил,
он интересен был среди людей
самою незаметностью своей.

У каждого – свой тайный личный мир.
Есть в мире этом самый лучший миг.
Есть в мире этом самый страшный час,
но это все неведомо для нас.

И если умирает человек,
с ним умирает первый его снег,
и первый поцелуй, и первый бой...
Все это забирает он с собой.

Да, остаются книги и мосты,
машины и художников холсты,
да, многому остается суждено,
но что-то ведь уходит все равно!

Таков закон безжалостной игры.
Не люди умирают, а миры.
Людей мы помним, грешных и земных,
А что мы знали, в сущности, о них?

Что знаем мы про братьев, про друзей,
что знаем о единственной своей?
И про отца родного своего
мы, зная все, не знаем ничего.

Уходят люди... Их не возвратить.
Их тайные миры не возродить.
И каждый раз мне хочется опять
от этой невозвратности кричать...

[1, – С. 221-222]

Володимир Петрович Шерстнюк залишився в пам'яті, як талановита, унікальна, неповторна особистість тобто індивідуальність: вчений-філософ, художник, керівник (завідувач кафедри філософії), гуманіст. Це результат напруженого життя, постійної роботи над собою, шляхом самоосвіти, самовиховання, самовдосконалення, самореалізації на користь колективу, суспільству. Тільки така людина може досягти вершин знань та за їх допомогою здійснити у житті ідеали соціальної рівності та соціальної справедливості між людьми, хто не боїться праці й докладає зусиль для ствердження протягом життя принципу служіння народу, людям. Таким ми пам'ятаємо Володимира Петровича Шерстнюка.

Література

1. Евтушенко Е. Избранные произведения в 2-х томах. Том 1. 1952-1965. Стихотворения и поэмы. – Москва: «Худож. лит.», 1980. – 510с.
2. Лозовой В. А., Ерахторина О. М. Человек: проблемы саморазвития: Список рекомендованной литературы и словарь основных терминов. - Харьков: Константа, 2007.–100с.
3. Лозовой В. О., Сідак Л. М. Саморозвиток особистості у філософській рефлексії та соціальній практиці. Монографія. – Х.: Право, 2006.–256с.

Проф. Загрієчук І. Д.

ДЕМОКРАТІЯ В ЇЇ ІСТОРИЧНИХ МЕТАМОРФОЗАХ: АНТРОПОЛОГІЧНИЙ ВИМІР

З давніх часів, відколи існують держави, існує також і політика. Політика як діяльність по узгодженню інтересів громадян, що населяють конкретну державу. Етимологічно поняття політики означає діяльність, що пов'язана з інтересами спільноти, яка в античні часи була організована в поліс, де останній був історичною формою держави.

Виходячи з цього, можемо сказати, що людина, не є суть важливо, чи то підданий, чи громадянин, завжди була центральною фігурою політики. А ідеї – політичні процеси, незалежно від того, якими вони є за змістом, завжди містять в собі антропологічний вимір. Мова, очевидно, може лише йти, по-перше, про те, наскільки такий вимір є свідомим, а, по-друге, інтереси яких груп у державі враховуються, а яких, якщо й не ігноруються, то принаймні всерйоз до уваги не беруться.

Теоретична діяльність Аристотеля, його пошуки істини у сфері суспільного життя є підтвердженням сказаного вище. Саме він визначав людину як політичну істоту. Саме він одним із перших дав розгорнутий аналіз різних форм державної організації суспільства.

Поняття «демократія», яке сьогодні стало загальноживаним, з'являється в античні часи. Зараз, десь воно є змістом суспільного життя і політичної практики, десь проголошується на рівні декларації й існує лише як вихолощена форма. Однак ми не можемо заперечувати того факту, що демократія стала трендом сучасного етапу світового розвитку, що ним послуговуються навіть ті політичні сили та рухи, яких до демократії можна віднести досить умовно.

У зв'язку з цим варто розглянути історичні метаморфози демократії, яка, на наш погляд, є якраз тією формою держави, політики та свідомості, через яку можна прослідкувати, наскільки серйозно в різні історичні часи політичні чинники враховували інтереси людини.

Як відомо, Аристотель не дуже прихильно ставився до демократії. Політична практика тих часів і спостереження за нею дали йому підстави сприймати демократію як політичний режим, за яким кожному приходилось або звинувачувати іншого, або від звинувачень захищатись. Та це була не єдина причина його прохолодного ставлення до демократії як форми державної влади. Демократія, як влада народу, що за визначенням означало владу більшості, містила в собі тенденцію до переходу в охлократію, яку античний мислитель сприймав крайнє негативно, оскільки більшість завжди, на його думку, була неосвіченою.

Потім треба мати на увазі ще й ту обставину, що поняття демократії виникло в рабовласницькому суспільстві. Відразу виникає питання: про яку демократію йдеться в умовах рабовласництва? Очевидно, що якщо більша

Міністерство освіти і науки України
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АВТОМОБІЛЬНО-ДОРОЖНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ

СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКЕ ОСМИСЛЕННЯ СУЧАСНИХ ЦИВІЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Матеріали

Міжвузівського науково-практичного семінару,
*присвяченого 100-річчю від дня народження першого завідувача
кафедри філософії ХНАДУ Володимира Петровича Шерстюка*

23 листопада 2018 р.

*Під загальною редакцією
проф. О.К. Чаплигіна,
доц. І.І. Чхеайло*

Харків
2019

Соціально-філософське осмислення сучасних цивілізаційних процесів: Матеріали Міжвузівського науково-практичного семінару «Соціально-філософські проблеми сучасної цивілізації», присвяченого 100-річчю від дня народження першого завідувача кафедри філософії ХНАДУ Володимира Петровича Шерстнюка (Харків, 23 листопада 2018 р). – Х.: 2019. – 228 с.

У збірнику представлені статті та тези учасників Міжвузівського науково-практичного семінару «Соціально-філософські проблеми сучасної цивілізації», присвяченого 100-річчю від дня народження першого завідувача кафедри філософії ХНАДУ Володимира Петровича Шерстнюка. У запропонованих дослідженнях приділено увагу соціально-філософському осмисленню актуальних проблемах сучасності: принципам і структурі цивілізаційних змін, місцю і ролі людини в інформаційно-технологічному глобалізованому суспільстві, антропологічному виміру політичних процесів у сучасному українському суспільстві, проблемам освіти і виховання сучасної молоді у ЗВО та іншим проблемам і викликам сучасності.

Матеріали семінару будуть корисні науково-педагогічним працівникам, магістрантам і аспірантам, усім зацікавленим сучасними філософськими дослідженнями.

За виклад, зміст і достовірність опублікованих матеріалів відповідають автори.

Харківський національний
автомобільно-дорожній університет, 2019

| | |
|---|-----|
| Вступ | 5 |
| <i>Чаплыгин А. К.</i> Владимир Петрович Шерстнюк как социальный философ и преподаватель-методист | 8 |
| <i>Шерстнюк В. П.</i> Отрывки из дневника | 16 |
| <i>Петрушов В. М.</i> «Трагедія смерті непереборна. Сдине, що залишається в таких випадках – пам'ять» | 35 |
| <i>Лозовой В. О.</i> Индивидуальность людини як результат її усвідомленого саморозвитку | 40 |
| <i>Загрийчук І. Д.</i> Демократія в її історичних метаморфозах: антропологічний вимір | 45 |
| <i>Газнюк Л. М., Бейлин М. В.</i> Конкуренция как агональная составляющая экономических отношений | 49 |
| <i>Шановал В. Н.</i> Системный кризис современной цивилизации и возможные пути выхода из него | 55 |
| <i>Чаплыгин А. К.</i> Украина и мир: варианты эволюционных изменений | 59 |
| <i>Бондаренко В. В., Бондаренко Л. М.</i> Принципи дослідницького навчання як передумова конкурентоздатності випускника технічного закладу вищої освіти | 76 |
| <i>Пономарьов О. С., Харченко А. О.</i> Соціально-антропологічні аспекти інноваційного розвитку | 80 |
| <i>Гаврилюк Ю. М.</i> Геокультурні засади світогляду сучасного цивілізаційного розвитку світу | 87 |
| <i>Білик О. М., Білик Я. М.</i> Методологія вивчення проблеми повороту в осмисленні сучасної цивілізації | 94 |
| <i>Прокопенко В. В.</i> Забота об истине в эпоху постправды | 99 |
| <i>Абашиник В. О.</i> Актуальність філософії | |
| Й. В. фон Гьоте (1749–1832) | 102 |
| <i>Герберт Брегер Г. В.</i> Ляйбніц (1646–1716) як комунікатор | 104 |
| <i>Панков Г. Д.</i> Метафизика Целого как холистический дискурс в осмыслении человека Марком Аврелием | 108 |
| <i>Пугач Б. Я.</i> Фундаментальная парадигма науки | |
| Леонардо да Винчи | 115 |
| <i>Толстов І. В.</i> EGM-університет – уособлення нової парадигми у сфері вищої освіти XXI ст | 123 |
| <i>Єсєєв С. Є., Годріна І. В.</i> Сучасні західні концепції теорії глобалізації | 126 |
| <i>Беленькая И. Г.</i> Экстремизация поведения человека в условиях геополитической напряженности | 128 |
| <i>Маркозова О. О.</i> Моніторинг цінностей в процесі досягнення особистістю життєвого успіху | 133 |
| <i>Прохоренко Т. Г.</i> Чинники інтелектуальної міграції в Україні. | 139 |

СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКЕ ОСМИСЛЕННЯ СУЧАСНИХ ЦИВІЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Матеріали

Міжвузівського науково-практичного семінару,
*присвяченого 100-річчю від дня народження першого завідувача
кафедри філософії ХНАДУ Володимира Петровича Шерстюка*

23 листопада 2018 р.

*Під загальною редакцією проф. О.К. Чаплигіна,
доц. І.І. Чхеайло*

Підписано до друку 14.01.2019 р. Формат 60 × 84 1/16. Папір офсетний.
Гарнітура Times New Roman Cug. Віддруковано на ризографі
Ум. друк. арк. 14,25. обл.-вид. арк. 10,36.
Замовлення № 14/01/19. Наклад 100 прим. Ціна договірна

Віддруковано ФОП Гончаренко В.Ю.
Свідоцтво В02 № 984968 видане виконавчим комітетом
Харківської міської ради 18.11.2008 р.